

КРИМИНАЛИСТИЧНИ ЕКСПЕРТИЗИ

Иван Видолов

FORENSIC EXPERTISE

Ivan Vidolov

Abstract: *The article discusses the question of forensic expertise as an important source of information for criminal proceedings. On the basis of research into scientific literature and the practice of courts, its main characteristics are revealed, relating to its nature, types, conditions, and rules of application. On this basis, conclusions have been drawn about issues arising in procedural practice. All this has served as a reason for presenting recommendations for future improvements of the procedural and tactical organization of forensic expertise in order to increase its efficiency.*

Keywords: *forensic science; forensic expertise; special knowledge; investigation; error rate.*

Увод

При днешните условия е немислимо производството по наказателни, граждански и административни дела да протича без използване на съдебни експертизи. Напредъкът в развитието на науката и техниката разкрива все по-големи перспективи от използване на широк кръг от научни знания за изследване на доказателствения материал. Независимо от неограничените възможности и достъпа до научна информация е невъзможно процесуалните органи да притежават и ползват тези знания непосредствено и самостоятелно за решаване задачите, стоящи пред производството. Поради това експертната остава единственият път посредством който фактите, подлежащи на установяване с помощта на знания от науката и техниката, могат да станат достояние на ръководно-решаващия орган и страните в производството.

Разбирането за същността на експертната и вещите лица закономерно се развива

и еволюира през годините. От виждането, че експертното заключение е обикновено средство, а вещото лице е помощник на съда¹, се достига до обосноваване на процесуален институт, почиващ на теоретично аргументирана концепция, основана на строга правна регламентация и богатата съдебна практика. Еволюцията в разбиранията за експертната е обусловена от нарастващото ѝ значение за правораздаването, постоянното ѝ развитие и емпирично обогатяване, което я превръща в безспорен и незаменим институт на процесуалното право.

Криминалистичните експертизи имат дълга история назад във времето. Днес те са утвърдени като основен клас съдебни експертизи, придобили популярност в масовата култура и доверие в процесуалната практика с оглед на доказаната си ефективност. Тяхното използване носи ползи не само на процесуалното доказване, но и за развитието на

¹ Виж Павлов, Ст. Процесуална природа на експертната в наказателния процес. Критични бележки. Годишник на Софийския университет. Юридически факултет, том XLIII. 1947/1948, с. 7–14.

института на съдебната експертиза. Научните достижения и опит от прилагането им са фактор за усъвършенстване на съществуващите класове и видове експертизи и внедряване на нови, с което те изпълняват ролята на универсален модел за развитие. От друга страна, ускореният темп на научното познание и достиженията на другите експертизи обогатяват с знания теорията на криминалистичната експертиза и предлагат нови пътища за решаване на задачите, стоящи пред тях. Това превръща криминалистичните експертизи в динамично развиваща се интердисциплинарна област от знания, обусловени от промените в законодателството, процесуалната практика и напредъка в областта на научното познание.

Тези обстоятелства провокират интерес към криминалистичните експертизи и необходимостта от научен поглед върху тяхното състояние, достижения и проблеми. Настоящата статия има за цел да разкрие същността на криминалистичните експертизи от позицията на съвременното състояние на криминалистичната и процесуалната теория и практика, тяхното видово многообразие, като очертае най-съществените въпроси, стоящи пред тях на дневен ред, и да направи опит да прогнозира пътищата за тяхното бъдещо развитие.

Понятие за криминалистични експертизи

Изясняването на същността на криминалистичните експертизи изисква обстоен анализ, чрез който да бъдат разкрити техните присъщи черти, изхождайки от разбирането, че по своята процесуална природа те са клас съдебни експертизи, притежаващи общи характеристики и *inter alia* свои специфични особености.

Криминалистичните експертизи като клас съдебни експертизи са правно уредени в процесуалното законодателство, отреждащо им място сред способите на доказване². Като такива те представляват процесуално-регламентирана дейност, подчиняваща се на определен ред и условия за провеждане, осъществявана с цел събиране и проверка на доказателства. Поради това те не следва да се разглеждат откъснато от *процесуалната дейност*, тъй като само от позицията на

регламентираната процесуална форма могат да изпълнят предназначението, което имат, и така да съдействат за обективно осигуряване на доказателствения материал и правилно решаване на делата.

Както всички съдебни експертизи, така и криминалистичните се извършват при наличие на съответни *законови основания*. Основания за назначаване на криминалистична експертиза ще е наличие, когато за установяване на факти по делото са необходими специални знания, попадащи в предметния обхват на криминалистичната наука. Към тези знания се отнася теорията за криминалистичната идентификация и диагностика, и частното учение за следите. Научният характер на тези знания се определя от апробираните и доказали своята достоверност теоретични постановки, интерпретиращи закономерности, които могат да послужат като универсално средство за решаване задачи, свързани с отъждествяването на обекти, оставили отражения на външния си строеж в материална среда.

Съдебната експертиза като процесуален институт може да бъде назначена единствено от *компетентен орган*. Нейното приложение във всички клонове на процесуалното право определя и кръга от органите, които имат право да я назначават. Това се отнася в пълна степен и до криминалистичната експертиза. Като акт на процеса, криминалистичната експертиза може да бъде постановена от наказателния, граждански, и административния съд, органите на досъдебното производство и административните органи. В компетентността на тези органи е да преценят наличието на законовите основания и да вземат мотивирано решение по този въпрос.

Назначаването на експертиза се *извършва с цел* да бъдат установени и проверени фактически данни, които имат характера на доказателства. Експертизата е един от способите за събиране на доказателства, с което спомага за обогатяване на доказателствения материал по делата и допринася за пълното, обективно и всестранно изследване на всички обстоятелства, подлежащи на доказване. В тази връзка е важно да се посочи, че тя не е само средство за проверка на вече установени факти, но

² Вучков, В. Съдебни експертизи. София: Феня, 2003, с. 16.

е и средство за събиране на нови, неизвестни факти по делото.

За разлика от другите способности на доказване, при които ръководно-решаващият орган лично събира и проверява доказателствата по делото, експертизата се извършва от друг *процесуален участник – вещо лице*. Това изключение е заради нейната познавателна същност, предполагаща използването на специални знания. Представлявайки клас съдебни експертизи, криминалистичните експертизи се извършват от вещо лице, притежаващо специални знания в областта на криминалистиката. Тези знания следва да са придобити от вещото лице в резултат на формално обучение и да е усвоен практически опит по тяхното прилагане. Дори тогава, когато ръководно-решаващият орган притежава необходимите специални знания, *secundum legem* те следва да бъдат използвани в производството единствено чрез фигурата на вещото лице, облечено в процесуалната форма на експертиза³. Следователно на плоскостта на експертизата вещото лице и специалните знания са неразривно свързани. Особеното за криминалистичните експертизи е, че изискването за практически опит (стаж) на вещото лице, който съгласно чл. 7, ал. 1, т. 4 от Наредбата за вписване, квалификация и възнаграждение на вещите лица (НВКВВЛ)⁴ трябва то да притежава, не се прилага, ако вещото лице е служител на МВР и има завършено специализирано професионално обучение в министерството. В останалите случаи по отношение на криминалистичната експертиза се прилага общият ред, уреден в НВКВВЛ.

Криминалистичните експертизи като клас съдебни експертизи трябва да се разграничат от *други форми на използване на*

специални знания, прилагани в обществената практика. Поради това е нужно да бъде прокарана ясна разграничителна линия между криминалистичните експертизи и т. нар. „частни експертизи“ или „мнения на специалисти“. Макар и да представляват форма на използване на специални знания в областта на криминалистиката, те не са възложени по реда и условията, предвидени в закона, заради което нямат процесуална същност⁵. Както посочва съдът: „...частната експертиза не съставлява годно доказателствено средство и за да се позове съдът на експертно заключение... следва да допусне нарочна съдебна експертиза и надлежно събере същата, като доказателство в рамките на искомото производство“⁶. Именно процесуалната форма при използването на специални знания представлява присъща черта на експертизата, поради което, когато не е извършена по правилата на процесуалния закон, тя не е доказателствен способ и не може да има доказателствено значение⁷.

От съдържателната им страна криминалистичните експертизи са особен вид познавателна дейност, форма на *изследователски процес*, при който се установяват факти от значение за делото⁸. Съдържателно те наподобяват научните изследвания, провеждани в науката и в други житейски дейности⁹. Общоприето е, че експертизата е процесуален инструмент, чрез който специалните знания от областта на науката, необходими за правилното решаване на делото, придобиват процесуална и доказателствена стойност¹⁰. Именно това различава съдебните експертизи от останалите способности на доказване, тъй като при тях доказателствените факти не се

³ Съществуват и становища в обратната насока. Повече виж Душанов, И., П. Цанков. Съдебно-счетоводни експертизи. Четвърто, основно преработено и допълнено издание. София: Ромина, 2004, с. 68.

⁴ Наредба № 2/29 юни 2015 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица, обн. ДВ., бр. 50 от 3 юли 2015 г.

⁵ Реш. № 20/01.02.2016 г. III н. о. на ВКС.

⁶ Реш. № 214/29.05.2014 г., I т. о. на ВКС.

⁷ Реш. № 263/16.09.2013 г. III н. о. на ВКС. В този смисъл е и Реш. № 782-95-II по н.д. № 756/1995 г.

⁸ Михайлов, Г., Боев, И. Съдебни експертизи в предварителното разследване. София: ВСШ „Георги Димитров“, 1985, с. 6; Кочев, К. Специалистът в наказателния процес на НРБ. София: ДИ „Наука и изкуство“, 1965, с. 315.

⁹ Виж Реш. № 194/2.10.2012 г. I н. о. на ВКС (делото „Белнейски“)

¹⁰ Реш. № 115 /14.04.2015 г. I н. о. на ВКС.

установяват непосредствено¹¹, в готов вид за възприемане, а посредством извеждането на един научно обоснован извод от известни за неизвестни факти¹². В този гносеологически процес вещото лице провежда изследване по научнообоснована и проверена експертна методика, основаваща се на специални знания от криминалистичната наука. Важно е да се подчертае, че специалните знания са знанията от областта на криминалистиката, които представляват система от достоверни и проверени теоретични положения за обективните закономерности на действителността. Това, което разграничава научните знания, от останалите форми на познание е, че те са аргументирани, обосновани и доказани в резултат на проведени научни изследвания и апробирани в практическата дейност. Именно естеството на специалните знания, необходими за решаване на задачите пред експертизата определят нейния вид. Когато това са знания в областта на криминалистиката, то експертизата е криминалистична.

В заключение може да приемем, че криминалистичните експертизи са вид съдебни експертизи, представляващи по своята процесуална природа способ на доказване, които се извършват от вещи лица и се изразяват в провеждане на изследване и даване на заключение по въпроси, решаването на които изисква използването на специални знания в областта на криминалистиката, назначават се от наказателния, гражданския и административния съд, административните и органите на досъдебното производство за установяване и проверка на факти, подлежащи на доказване в хода на производството.

Видове криминалистични експертизи

Въпросът за класификацията на криминалистичните експертизи има методическо и познавателно значение. Посредством него се разкриват присъщите форми, в които криминалистичните експертизи се проявяват, а допринася не само за пълното и задълбочено изясняване на тяхната същност, но и спомага за разграничаването им от останалите класове

съдебни експертизи. Класификацията позволява да се очертае връзката на експертизите с различните частни теории на криминалистичната наука, подпомага съответните органи да се ориентират за достиженията на науката и нейните познавателни възможности и да използват правилна тактическа организация в процесуалната дейност.

Преди да бъде разгледан въпросът за видовете криминалистични експертизи, е необходимо да се изясни тяхното място в системата на съдебните експертизи. Основната класификация на съдебните експертизи почива на критерия *характер на специалните знания*, които се използват¹³. На това основание съдебните експертизи проявяват голямо многообразие и могат да се отнесат към всяка област на човешкото познание. В доктрината на съдебните експертизи е прието, че по този критерий експертизите се подразделят на класове. Формирането на отделните класове и отнасянето на всяка експертиза към тях е дискуссионен въпрос, който не е намерил общо разбиране в теорията.

Под класове съдебни експертизи следва да се разбира група експертизи, отнасящи към *една или няколко близки области на специални знания*, които използват *сходна експертна методика* за тяхното извършване. В законодателството въпросът за класификация на съдебните експертизи е намерил решение в приложение към чл. 4 от НВВКВЛ, където съдебните експертизи са систематизирани по класове и видове. Изброени са единадесет класа експертизи, първият измежду които е клас „Криминалистични експертизи“. Основанието за обособяване на криминалистичните експертизи като самостоятелен клас почива на посочения по-горе критерий. Те използват научните положения на криминалистичната наука, която представлява самостоятелна област на специални знания. Освен това всички криминалистични експертизи използват експертната методика, основаваща се на метода на сравнително изследване на външните

¹¹ Павлов, Ст. Наказателен процес на Република България. Обща част. София: Сиби, 1996, с. 387.

¹² Реш. № 222 /30.11.2016 г. II н. о. на ВКС.

¹³ Цеков, Ц. Криминалистика. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1999, с. 174.

признаци на два обекта с цел установяване на сходство или идентичност¹⁴.

От своя страна, всеки клас се подразделя на отделни *видове съдебни експертизи*. За класификацията на видовете, експертизи, в частност на криминалистичните експертизи, се използва критерият – *вид на изследваните обекти*¹⁵. Или иначе казано, вид експертизи са тези експертизи, които принадлежат към един и същ клас, но се различават по изследвания обект, което от своя страна обуславя специфики при решаваните на произтичащите експертни задачи.

В НВВКВЛ по отношение на клас „Криминалистични експертизи“ съобразно посочената класификационна система са определени пет вида криминалистични експертизи, както следва: криминалистични експертизи на писмени доказателства, трасологични експертизи, съдебно-балистични експертизи, дактилоскопни експертизи и биометрични криминалистични експертизи. Направената класификация методически отговаря на заложения класификационен критерий. Експертната на писмени доказателства има за обект писмени доказателства; трасологичните експертизи – механоскопни следи-отражения; дактилоскопните експертизи – дактилоскопни следи (следи от човешката кожа), съдебно-балистичните – огнестрелните оръжия, боеприпасите; биометричните експертизи – материални отражения на признаците на човешката външност.

Представената класификация на експертните отговаря на съвременното състояние на науката и потребности на процесуалната практика. Тя, обаче не е константна, а променяща се динамична система, която следва пулса на развитие на научното познание и нуждите от нови специални знания в процесуалната практика.

Взаимното проникване на знания от различни научни области закономерно води

до взаимодействие между отделните класове експертизи и генерира процеси на интеграция и диференциация между отделните класове и видове съдебни експертизи. Това създава условия за възникване на нови класове и видове експертизи. Процесът на тяхното формиране обаче се развива по различен начин, обусловен от множество общи и специфични фактори.

В едни случаи новите класове експертизи възникват в рамките на вече съществуващите класове, детерминирани от задълбочаването и диференцирането на научното познание. Пример за това е появата на клас „Съдебни експертизи за изследване на психическото състояние“, който исторически произлиза от класа на съдебномедицинските експертизи. Нови класове експертизи могат да възникнат и в резултат на появата на нови области на научното познание, които осигуряват възможности за решаване на по-широк кръг експертни задачи.

Появата на нови видове експертизи най-често е свързана с необходимостта да се изследват нови обекти или да се решават нови експертни задачи. Пример за това са криминалистичните биометрични експертизи, които като самостоятелен вид възникват в рамките на клас „Криминалистични експертизи“. Те отговарят на потребностите за изследване на носители на дигитална информация с цел идентификация на човека. Наред с това появата на нови видове експертизи може да е провокирана от задълбочаването на научните познания и усъвършенстване на методиката на определен вид експертиза, което да открие същностни специфики, водещи до диференциация в методиката на изследване, отнасящо се до конкретни обекти. Пример за това е дактилоскопната експертиза, принадлежаща в миналото към трасологичните експертизи, която на това основание придобива самостоятелен характер в класа на криминалистичните експертизи¹⁶.

¹⁴ По този въпрос има и други мнения, подкрепящи по-широко разбиране за същността на криминалистичната експертиза. Според тях не трябва да се използва за критерий методът, а обектите на изследване, поради това знанията от биологията, химията и др. също следва да а бъдат отнесени към криминалистичните експертизи. Повече по този въпрос виж **Бобев, К.** Криминалистика. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 2001

¹⁵ **Вакарелски, И.** Криминалистика. София: Наука и изкуство, 1978, с. 88.

¹⁶ Виж **Вакарелски, И.** Криминалистика. София: Наука и изкуство, 1978, с. 87.

Предизвикателства пред криминалистичните експертизи

Диалектичката логика на развитие е присъща черта на криминалистичните експертизи. Тяхното състояние е детерминирано от множество фактори, които изпълняват ролята на движеща сила за усъвършенстване на познавателния им потенциал и процесуална регламентация. В този процес най-съществено влияние имат онези фактори, които поставят на дневен ред значими проблеми и водят до качествени трансформации, като по този начин откриват нови перспективи и хоризонти пред криминалистичните експертизи.

Една част от тези фактори могат да бъдат определени като общи, отнасящи се до цялостното състояние на института на съдебните експертизи. Те не са предмет на изследване в настоящата статия, но следва да бъдат споменати, поради тяхното закономерно влияние върху текущото състояние на криминалистичните експертизи. Сред тях са липсата на научни изследвания за разработване на нови и осъвременяване на съществуващите експертни методики; липсата на унифицирана система за професионална квалификация на вещите лица; липсата на изследвания по теоретичните въпроси на експертната и анализ на типичните грешки и недостатъци¹⁷. За съжаление тези проблеми, макар идентифицирани преди десетилетия, остават все още нерешени, а негативното въздействие, което оказват върху състоянието на съдебните експертизи и правораздаването, все още е недооценено.

Втората група фактори имат частен характер за криминалистичните експертизи, те са специфични за тях, и в най-голяма степен влияят на състоянието им. Процесите на инте-

грация и диференциация на научните знания в експертната дейност поставят на дневен ред познатите ни, но дълго пренебрегвани проблеми на криминалистичните експертизи. Те са пряк резултат от съществуващия дисбаланс в научната аргументираност между част от криминалистичните експертизи и някои нови експертизи, използващи ДНК-метода. Те навлязоха в правораздаването с научните стандарти на съвременната наука, с което прокараха пътя за оценка на експертното заключение с акцент върху научната достоверност и обоснованост на експертната.

Този процес беше първоначално провокиран от някои изследвания, проведени в САЩ, посветени на съдебните грешки в правораздаването. Според получените резултати в 63% от случаите криминалистичните експертизи са причина за невинно осъдените, заради липсата на съвременни, научно обосновани методики за тяхното извършване¹⁸. Предизвиканата широка обществена¹⁹ и научна дискусия доведе до някои ключови съдебни решения на Върховния съд на САЩ²⁰ и до промени в Закона за доказателствата, с които бяха въведени нови критерии за оценка на експертното заключение, фокусирани върху научната същност на експертната. Това се превърна в тенденция, която завладя световната експертна общност и провокира концептуални промени, тласкащи криминалистичните експертизи към нова научна парадигма²¹.

Както вече беше споменато, новата концепция изисква безспорна научна аргументация на използваните от криминалистичните експертизи методики и обосноваване на експертното заключение от позицията на обективни научни положения, за сметка на

¹⁷ Цекон, Ц., Е. Коцева-Владиминова и др. Организация на съдебната експертиза в България. София: УИ „Св. Климент Охридски“, 1994, с. 40.

¹⁸ Saks, M., and J. Koehler. The Coming Paradigm Shift in Forensic Identification Science. // *Science*, vol. 309, 2005, p. 892.

¹⁹ Report to the President. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. President's Council of Advisors on Science and Technology, September 2016.

²⁰ Daubert v. Merrell Dow Pharmaceuticals, Inc., 509 U.S. 579 (1993). Утвърденият с него стандарт замени използвания дотогава Фрай тест, постановен с делото Frye v. United States, 293 F. 1013 (D.C. Cir. 1923). Съгласно теста Фрай, съдът приема за допустимо всяко експертно мнение, което се позовава на знания, които са общоприети. Така ролята на съдът по отношение на експертната се определя като на „портиер“, който, преди да допусне експертното заключение, следва да се убеди в неговата надеждност от гледна точка на научната му достоверност.

²¹ Повече по този въпрос виж Saks, M., J. Koehler. Op. cit., p. 891.

субективна преценка на вещото лице, основаваща се предимно на личния му опит. Това, от своя страна, разшири критериите на съда за оценка на експертното заключение – от оценка на процесуалната, формална страна на експертната²² до оценка на нейната научна достоверност и надеждност.

Множеството изследвания обаче показва, че не всички видове криминалистичната експертиза отговарят на новите стандарти и е необходима усилена научна и изследователска дейност за поставянето им в руслото на истинската наука²³. Днес усилията на световната криминалистична общност са насочени в няколко направления, напълно относими и към състоянието на криминалистичните експертизи в нашата страна.

Първият проблем касае необходимостта от използване на *валидирани методики* за провеждане на криминалистичните експертизи. Принципно е положението, че всяка експертиза следва да почива на научни знания, които по своята същност са теоретични обобщения на емпиричните факти за обективната реалност. Тези знания обаче трябва да се приложат в подходяща форма чрез специално предназначена експертна методика, която да осигури обективно и надеждно решаване на експертните задачи. Една експертната методика е валидирана, когато е общоприета в дадена научна общност, а нейната ефективност е доказана в резултат на апробиране, независимо научно оценяване и научни публикации²⁴. Само от тази позиция резултатите от експертната могат да бъдат обективни и следователно допустими в правораздаването, за да се поставят в основата на съдебното решение.

Нашето законодателство не предвижда формален ред и условия за одобрение или регистриране на използваните методики, както това е предвидено в редица държави. Освен

това не всички от използваните криминалистични методики са научно валидирани. От друга страна, този проблем рядко се разглежда от съда при оценка на експертните, а делата, по които е обект на оценка в съдебната практика, са по-скоро изключение²⁵. Макар и бавно, разглеждането на научната обосноваемост на използваната методика започва да намира място в съдебната практика. В серия от съдебни решения²⁶, посветени на одорологичната експертиза, тя е отхвърлена с аргументи, че „... не е обект на научно разработен и проверим по научен път метод за разпознаване“²⁷, както и че одорологичните следи „... не подлежат на експертно изследване, защото няма научен способ за тяхното индивидуализиране“²⁸. Въпреки спорадичната към момента практика да се обсъжда научната методика, на която се основава експертната, предвид световните тенденции в тази област е въпрос на време научната методика да се утвърди като задължителен критерий при оценка на експертните заключения.

Вторият проблем, стоящ пред криминалистичните експертизи, е свързан с необходимостта от формулиране на *обективни количествени и качествени критерии* за извеждане на идентификационни изводи. Този въпрос има фундаментално значение, тъй като основният метод на криминалистичните експертизи е сравнителното изследване на външните признаци на два обекта (търсен и проверяван). С изключение на дактилоскопната експертиза, няма научнообосновани и валидирани критерии при каква количествена съвкупност и качествени характеристики на съпадащите признаци може да се направи извод за тъждественост.

Това обяснява причините, поради които изводите на вещото лице имат изразен субективен характер, а не са обективно ар-

²² Манев, Н. Наказателно-процесуално право. София: Ромина, 2007, с. 229.

²³ Report to the President. Forensic Science in Criminal Courts: Ensuring Scientific Validity of Feature-Comparison Methods. President's Council of Advisors on Science and Technology, September 2016.

²⁴ Christensen, A., et al. Error and Its Meaning in Forensic Science. // *Journal of Forensic Science*, vol. 59, no. 1, 2014, p. 123.

²⁵ Решение № 131/23.03.2012 г. на III н.о. на ВКС.

²⁶ Решение № 590/11.11.2003 г. на I н. о. на ВКС.

²⁷ Решение № 131/23.03.2012 г. на III н. о. на ВКС.

²⁸ Решение № 143/13.04.2009 г. на III н. о. на ВКС.

гументирани и основавани на научно интерпретирани факти. Именно в това обстоятелство изследователите разпознават най-често срещаната причина за допускане на експертни грешки²⁹. Проблемът е добре познат не само в чуждестранната литература, но и у нас. В публикациите по въпроса се посочва, че оценката за тъждественост „... се прави обикновено на базата на опита и интуицията на експерт криминалистите... [те] не разполагат с точен критерий за оценка на така наречената „индивидуализираща съвкупност от признаци“ за всички видове криминалистични експертизи. Оценката на тази съвкупност е преди всичко субективна и се гради на натрупания опит и знания на експерта“³⁰.

Обективността на експертизата изисква извеждането на научно аргументирани изводи, изолирани от личностните детерминанти, повлияни от професионалния опит, нагласи, интуиция и други субективни фактори. Това разработването на обективни критерии за оценка на идентификационната съвкупност при различните видове криминалистични експертизи.

Третият проблем, отнасящ се до криминалистичните експертизи, е свързан с необходимостта от установяване *вероятността от допускане на грешки* при извършване на експертизата. Тази тема е най-дискутираната в криминалистичната общност по отношение на нейната относимост поради преобладаващото виждане, че криминалистичните експертизи са напълно достоверни и грешките не са им присъщи³¹. Последващите изследвания обаче оборват категорично тези виждания и доказват съществуването на значително ниво на грешки при някои криминалистични експертизи. Така например дактилоскопните експертизи имат 10% ниво на грешки, почерковите експертизи – около 40%, а при експертизите на следи от зъби рискът надвишава 64%³².

Споделените данни безспорно аргументират необходимостта съдът да отчита потен-

циалното ниво на грешки на всяка криминалистична експертиза с оглед надеждността на резултатите при оценка на нейната доказателствена тежест. Подобен подход се използва при редица други съдебни експертизи, като първоначално той е използван при ДНК-експертизите. При тях се изчислява статистическият риск от грешки въз основа на емпирични данни от популационната генетика, при което вещите лица правят извод за тъждественост, изчислявайки вероятността от случайно съвпадение на база референтни стойности на населението³³.

Определянето на нивото на грешки е сложен проблем, чието решаване изисква задълбочена научна работа, свързана не само със събирането на голям обем емпирична информация и обработка на много бази данни, но и разработване на подходяща методология, съобразена с особеностите на всеки вид криминалистична експертиза.

Преодоляването на посочените проблеми може да бъде осъществено както чрез приемане на организационни мерки, включително нормативни за приемане на система за валидиране криминалистичните методики, професионалната подготовка и атестирането на вещите лица, така и с провеждането на научни изследвания и адаптиране на чуждестранните постижения по отношение на критериите за идентификация и нивото на грешки.

Заклучение

Криминалистичните експертизи имат запазено място в системата на съдебните експертизи. Днес те са утвърдени като самостоятелен клас експертизи, притежаващи разгърнатата класификационна система. Тяхното значение за процесуалната практика е незаемно с оглед на широката палитра от възможности, които предоставят за научна интерпретация на веществените доказателства.

Обособяването на криминалистичните експертизи като самостоятелен клас се осно-

²⁹ Saks, M., and J. Koehler. Op. cit., p. 894.

³⁰ Бобев, К. Криминалистически експертизи. София: НИКК, 1986, с. 32.

³¹ Виж повече Christensen, A., et al. Op. cit., p. 125.

³² Saks, M., and J. Koehler. Op. cit., p. 895; Murrie, D., et al. Perceptions and Estimates of Error Rates in Forensic Science: A Survey of Forensic Analysts. // *Forensic Science International*. vol. 302, 2019, p. 18.

³³ Saks, M., and J. Koehler. Op. cit., p. 890.

вава на специалните знания от криминалистичната наука. Поради тази причина състоянието им се намира в зависимост от диалектиката в развитието на криминалистичната наука, а също и от процесите на интеграция и диференциация на научните знания от други научни области.

Представлявайки един от най-старите класове експертизи, утвърдени през годините, процесуалната практика възприема по подразбиране достоверността и обективността на техните резултати. Световните тенденции, свързани с навлизането на съвременни научни стандарти от други научни области, както и някои емпирични изследвания, обаче поставиха под съмнение научната аргументираност на криминалистичните експертизи. Новите тенденции предизвикаха промени в критериите за оценка на експертното заключение, като преместиха фокуса от формалната страна на експертизата към оценка на нейната научна аргументираност.

Всичко това доведе до очертаване на редица системни проблеми на криминалистичните експертизи, отнасящи се до валидиране на криминалистичните методики, научно обосноваване на критериите за тъждественост и установяване на нивото на грешки. На днешния етап те се определят като фундаментални предизвикателства, очакващи да бъдат решени през следващото десетилетие³⁴.

Бъдещето на криминалистичните експертизи е свързано с усъвършенстване на тяхната организационна и процесуална основа и засилване на научната им обосноваваност. За тази цел е необходима задълбочена изследователска дейност, събиране на представително количество емпиричен материал и фокус върху фундаменталните въпроси на тяхната теория. Само от тази позиция криминалистичните експертизи могат да продължат да изпълняват важното предназначение, което имат, и да разширяват приложното си поле, с което да служат ефективно за нуждите на процесуалното доказване.

³⁴ Vision of the European Forensic Science Area 2030. Improving the Reliability and Validity of Forensic Science and Fostering the Implementation of Emerging Technologies.